

صنعت بیمه ایران، از دولت تا بخش خصوصی

بازار رقابتی، قانون انحصاری!

مصاحبه اختصاصی «اقتصاد ایران» با آقای محمد ابراهیم امین، مدیر عامل و رییس هیأت مدیره شرکت بیمه البرز

اقتصاد ایران: در خصوص نارسایی‌های صنعت بیمه کشور، لطفاً توضیح دهید؟

به زبان ساده، بیمه فرآیندی است که تمام ریسک‌های مربوط به افراد جامعه را اعم از ریسک‌های مالی، جانی، دارایی و سرمایه‌ای تحت پوشش قرار داده و جبران خسارت‌ها را به خود منتقل می‌کند. طبیعی است افراد حقیقی و

حقوقی که با این خطرات مواجه هستند، خود تصمیم می‌گیرند جبران این خطرات را عهده‌دار شوند یا آن را به بیمه واگذار کنند. تصمیم این تصمیم به کل جامعه، فرهنگ بیمه را شکل می‌دهد که تأثیرگذار در عملکرد صنعت بیمه در جامعه است. بنابراین، چنانچه بخواهیم مشکلات صنعت بیمه را بررسی کنیم، باید ببینیم چه عواملی موجب

گسترش و توسعه فرآیند بیمه‌گری می‌شوند و چه عواملی بازدارنده هستند.

بیمه فعالیتی است که در همه جای دنیا تحت ضوابط و استانداردها و مقررات مشابه عمل می‌کند و بیشتر مبتنی بر عملیات محاسبه فنی، آمار و ریاضیات است که وقوع، شدت و تواتر ریسک را اندازه‌گیری می‌کند و بر اساس این اندازه‌گیری‌ها است که کار بیمه‌گری انجام می‌پذیرد.

طبیعی است که هر چه داده‌های مربوط به این رخدادهای بیشتر، دقیق‌تر و در دوره زمانی طولانی‌تری در اختیار بیمه‌گران باشند، آنها با دقت بیشتر و آمادگی بهتر مسؤلیت‌های مربوط به بیمه‌گری را انجام می‌دهند. بیمه‌گران یک تعهد و الزام حرفه‌ای برای ارزیابی، شناسایی، تفکیک و طبقه‌بندی ریسک‌ها و برآورد نرخ و شرایط به شکل صحیح دارند و از طرف دیگر بیمه‌گذاران باید ریسک‌های خود را برای بررسی به بیمه‌گران عرضه کنند. حال این موضوع مطرح است که چرا در بعضی شرایط، جامعه تمایلی به تحت پوشش قرار دادن ریسک‌های خود توسط بیمه ندارد؟ پاسخ این است که بنگاه‌های اقتصادی به در معرض ریسک قرار دادن دارایی‌های خود - آن هم بدون هیچ پشتوانه‌ای - اقدام نمی‌کنند، مگر این که جایگزینی برای بیمه‌گری در جامعه وجود داشته باشد. در اقتصادهایی که متکی بر



درآمدهای نفتی هستند، بیشتر فعالیت‌های افراد جامعه با پشتوانه دولت است. در کشور ما بیش از ۷۰ درصد تمامی تأسیسات، شرکت‌ها، سازمان‌ها و ارگان‌ها در مالکیت و یا در مدیریت دولت می‌باشند و تصمیم‌گیری در مورد استفاده از بیمه به مدیرانی بازمی‌گردد که همیشه به دنبال جبران کسری بودجه و یا تأمین منابع مالی برای انجام فعالیت‌ها

هستند. در این بین، در صورتی که خسارتی هم به این دارایی‌ها یا اموال وارد شود، برای جبران آن به بودجه دولت که ناشی از نفت است متکی‌اند. بنابراین مشاهده می‌کنید که دولتی بودن اقتصاد و تصمیم‌گیری مدیران دولتی، بر نحوه گسترش بیمه در کشوری مانند ایران تأثیر بسزایی گذاشته و از آنجا که نفت و درآمد نفتی به عنوان بیمه‌اقتصاد ایران عمل می‌کنند،

بیمه‌های بازرگانی سهم اندکی را در این میان به دست آورده‌اند. طبیعی است که هر چه اقتصاد به سمت خصوصی سازی و آزاد سازی قیمت‌ها حرکت کند و مدیران غیردولتی با نگرش بنگاه داری اقتصادی، مؤسسات را اداره کنند، قطعاً بیمه‌گری هم رونق بیشتری خواهد یافت. توجه داشته باشید که نمی‌توان تأثیر بُعد فرهنگی و اجتماعی بر رونق بیمه‌گری را نادیده گرفت. در جامعه‌ای که روزمرگی حاکم است و آینده‌نگری جایگاهی ندارد، به لحاظ فرهنگی مردم آن جامعه، مردمی "فضا و قدری" می‌شوند و برای پوشش خطراتی که زندگی آنها را تهدید می‌کند نمی‌توانند چاره‌اندیشی کنند. آنها تنها به فکر تأمین نیازهای اولیه و روزمره خود هستند و بیمه در سبد هزینه‌شان قرار نمی‌گیرد.

اقتصاد ایران: به نظر شما آیا دخالت‌های دولت آثار مخربی بر صنعت خصوصی شده بیمه نمی‌گذارد؟

تا پیش از پیروزی انقلاب شرکت‌های بیمه متعددی در کشور فعال بوده‌اند و در بین آنها تنها یک شرکت بیمه دولتی در بازار بیمه ایران وجود داشت. بر اساس قانون تأسیس بیمه مرکزی ایران، وزارتخانه‌ها و دستگاه‌های دولتی و اجرایی موظف بودند بیمه خود را از شرکت بیمه دولتی

خریداری کنند. در قانون برنامه سوم در سال ۷۸ این ماده از قانون تأسیس بیمه مرکزی موقوف‌الاجرا گشت و ۳ شرکت بیمه دولتی دیگر که در بازار بیمه وجود داشتند هم اجازه فروش بیمه را به دستگاه‌های دولتی پیدا کردند. در برنامه چهارم برای بار دوم این تبصره تنفیذ شد و در حال حاضر هم در تدوین برنامه پنجم، قرار است این بند تنفیذ شود و یا این که جایگزینی برای آن در نظر گرفته شود. به طور کلی سعی بر این است این انحصار ادامه پیدا نکند.

از سال ۸۱ که فعالیت بیمه‌های خصوصی قانونی شد، تاکنون نزدیک به ۱۹ شرکت بیمه خصوصی تأسیس شده و در دو سال اخیر دو شرکت از بیمه‌های دولتی (بیمه البرز و بیمه آسیا) به بخش خصوصی واگذار شده‌اند. در حال حاضر، حدود ۵۵ درصد بازار هنوز دولتی است و چنانچه بیمه مرکزی را هم در نظر بگیریم که ۲۰ درصد سپرده‌های اجرایی بیمه‌ها را در اختیار دارد و همین طور ۲۰ درصد از سهام شرکت‌های واگذار شده را که هنوز در نزد دولت باقی است به این ۵۵ درصد اضافه کنیم، می‌بینیم که دولت سهم غالب را در بازار بیمه‌های کشور دارا است. البته به اعتقاد من مالکیت نمی‌تواند تعیین‌کننده یک بنگاه فعالیت موفق داشته باشد، بلکه این نحوه اداره بنگاه‌ها است که موفقیت آنها را تضمین می‌کند. متأسفانه بر بنگاه اقتصادی همان نگاهی حاکم می‌باشد که بر مؤسسات ستادی دولت حاکم است.

در حال حاضر در صنعت بیمه با ورود شرکت‌های خصوصی جدید، نگاه به اداره این شرکت‌ها تغییر کرده و بازار به سمت بازار رقابتی در حرکت است؛ به طوری که قیمت‌ها کاهش پیدا می‌کند و شرکت‌ها برای حفظ مشتریان خود از اصول مشتری‌مداری استفاده می‌نمایند.

اقتصاد ایران: آیا فرآیند خصوصی سازی در ایران به نوآوری در صنایع منجر شده است؟

خلاقیت، ابتکار و نوآوری محصول رقابت است. بازاری که در آن خریداران و مصرف‌کنندگان قدرت انتخاب داشته باشند، عرضه‌کننده به دنبال ارائه خدماتی خواهد بود تا بتواند مصرف‌کنندگان را به سمت خود جذب کند. بازار بیمه کشور همان طور که در قبل گفتم به این خاطر که رقابتی نبوده، بهای چندانی به خدمات بیمه‌ای نداده است. از طرف دیگر، نظارتی که در کشور بر صنعت بیمه حاکم است، یک نظارت انعطاف‌ناپذیر است که به خلاقیت و نوآوری بها نمی‌دهد. بازار بیمه در کشور ما یک بازار ایستا است که هیچ تحرکی نداشته و اگر هم به تازگی تحرکی در آن ایجاد شده، به دلیل وجود بازیگران بیشتر در عرصه رقابت است که قصد حفظ مشتریان و افزایش سهم خود را در بازار دارند. در اینجا نباید این نکته را فراموش کنیم که این نبود نوآوری به خاطر ناتوانی شرکت‌های بیمه نیست، بلکه شرکت‌های بیمه به دلیل ارتباطی که با بازار بیمه جهانی دارند و قادرند از تخصص و دانش بین‌المللی این رشته به سرعت استفاده

کنند، برای هر ریسکی می‌توانند بیمه نامه مناسب را ارائه کنند. اما این موضوع تنها جنبه عرضه ندارد، بلکه باید از جنبه تقاضا نیز مورد بررسی قرار گیرد. تا تقاضا نباشد، عرضه فایده‌ای نخواهد داشت. دلیل نبود تقاضا هم علم اطمینانی است که مردم به شرکت‌های بیمه‌ای دارند و این امر به دلیل آن است که به خاطر تحریم‌های جامعه جهانی علیه ما، شرکت‌های بیمه فعال در ایران از سوی سازمان‌های معتبر جهانی، رتبه‌بندی نمی‌شوند و در نتیجه مردم و فعالان اقتصادی، دید روشنی از وضعیت شرکت‌های بیمه ندارند. به عبارتی، اطمینانی از آینده شرکتی که می‌خواهند سرمایه خود را نزد او بیمه کنند ندارند و این تأثیری منفی در صنعت بیمه گذاشته و می‌گذارد.

اقتصادیون: لطفاً در خصوص نحوه خصوصی شدن بیمه البرز و واگذاری سهام توضیحاتی را ارائه فرمایید؟

دولت به علت عدم پرداخت بدهی‌های خود به مؤسسات عمدتاً عمومی غیردولتی (شرکت‌هایی که دولت باید سالانه به علت تعهدات قانونی مبالغی را به آنها پرداخت می‌کرد) تصمیم گرفت در حالی که مشغول واگذاری شرکت‌ها به بخش خصوصی است، بخشی از این شرکت‌ها را به عنوان رد دیون به این مؤسسات واگذار کند. در مورد بیمه البرز ۲۰ درصد سهام به عنوان رد دیون به سازمان تأمین اجتماعی، صندوق بازنشستگی کشوری، صندوق بازنشستگی نیروهای مسلح و صندوق ذخیره فرهنگیان واگذار شده که بالاترین سهم ۱۱ درصد و مربوط به تأمین اجتماعی است. بیست درصد دیگر از سهام هم به عنوان رد دیون به آستان قدس رضوی واگذار شد که آستان قدس رضوی به صورت یکجا، تمام این سهام را به بانک ملت فروخت. بیست درصد از ۶۰ درصد باقیمانده در مالکیت خود دولت مانده است و ۵ درصد در اختیار کارکنان شرکت، در قالب سهام ترجیحی قرار گرفته و ۳۵ درصد دیگر در بازار بورس عرضه شده است. بنابراین بیمه البرز از معدود شرکت‌هایی است که ۳۵ درصد از سهام آن در بازار بورس عرضه شده، زیرا سهام بسیار کمتری از سایر شرکت‌ها در بورس خرید و فروش شده‌اند.

اقتصادیون: دستاوردهای بیمه البرز طی سال‌های گذشته چه بوده است؟

بیمه البرز در چند سال اخیر دستاوردهای زیادی را کسب کرده است. کسب مقام اول در شفافیت گزارشگری مالی، کارایی و حضور در بازار سرمایه، استفاده از فن‌آوری اطلاعات، کارایی عملیاتی طی سه سال متوالی، کسب رتبه اول در مشتری‌مداری و تکریم ارباب رجوع در بین تمام دستگاه‌های اجرایی کشور و دریافت گواهی نامه رعایت حقوق مصرف‌کنندگان از وزیر بازرگانی از جمله دستاوردهای کسب شده بیمه البرز در چند سال گذشته

هستند. همچنین بیمه البرز در چند سال اخیر بالاترین میزان سوددهی و بازدهی را داشته است و از نظر پرداخت خسارت پایین‌ترین نسبت خسارت را در بین شرکت‌های بیمه دارد.

اقتصادیون: شرکت‌های بیمه در بازارهای سرمایه چه نقشی را ایفا می‌کنند؟

شرکت‌های بیمه از بازیگران عمده بازار سرمایه هستند، چرا که این شرکت‌ها وجوه نقلی در اختیار دارند و بین دریافت وجوه و انجام تعهداتشان فاصله زمانی وجود دارد. در نتیجه شرکت‌های بیمه می‌توانند از این وجوه در ابعاد مختلف استفاده کنند. از طرف دیگر چون خود شرکت‌های بیمه ریسک پذیر هستند، طبق قوانین وضع شده توسط دستگاه ناظر بر کاربرد منابع بیمه‌ها، اجازه انجام فعالیت‌های مخاطره آمیز را ندارند. بیمه‌ها مجبور هستند ۴۰ درصد از ذخایر و اندوخته‌های خود را نزد سیستم بانکی نگه دارند تا از نقد شوندگی بالایی برخوردار باشند، اما از آنجا که بازده سپرده‌های بانکی در کشور ما به نسبت پایین است، انتظار سود بالایی را نمی‌توان از این سپرده‌ها داشت. مهمترین حوزه‌ای را که می‌توان در آن سرمایه‌گذاری کرد، بورس است و در همه جای دنیا، بیمه‌ها با ورود و خروج خود از بازار یک سهام، تأثیر قابل توجهی بر بازار آن سهم دارند. آیین‌نامه‌های سرمایه‌گذاری بیمه‌ها اجازه فعالیت‌های ساختمانی را هم می‌دهند که در ایران به صورت محدود برای سرمایه‌گذاران بیمه عمر این مشارکت‌ها صورت می‌گیرند.

صنعت بیمه مانند بانکداری یک فعالیت بین‌المللی است که استانداردهای تودین شده جامع جهانی دارد. نظارت بر صنعت بیمه به دلیل نظارت بر تعهدات بیمه‌ها در قبال مردم، این که آیا این تعهدات معقول و منطقی هستند و آیا بیمه‌ها می‌توانند از عهده تعهدات خود در قبال بیمه‌گذاران برآیند یا خیر، اهمیت دارد. بسیاری از کشورهای دنیا با آزاد سازی نرخ‌های تعرفه توانستند در موارد زیادی آزادانه تصمیم بگیرند و خودشان در تعیین شرایط و انجام بیمه اتکایی به میل خود عمل کنند. در این شرایط، کشورها به سمت تعریف استانداردهای نظارتی جدید رفتند و طبق این شیوه، استاندارد فعالیت بیمه‌گری، ضوابط تعیین نرخ بیمه، صلاحیت‌های عمومی و اختصاصی افراد فعال در سیستم بیمه تعریف می‌شود. با این استانداردها شرکت بیمه از بُعد ضوابط توانگری مالی هم مورد بررسی قرار می‌گیرد. در مجموع، در این نوع نظارت مالی که به محاسبه فرمول حاشیه توانگری متکی است، مجموع تعهدات و ریسک‌هایی که شرکت بیمه پذیرفته با مجموعه دارایی‌های شرکت بررسی می‌شود و اگر این نسبت از حدی کمتر بود، دستگاه نظارت وارد عمل خواهد شد. این شیوه بررسی عملکرد شرکت‌های بیمه‌ای (فرمول نظارتی حاشیه توانگری) بر مجموعه‌ای از شاخص‌های پیچیده مالی و حسابداری

استوار است که دقیقاً وضعیت شرکت را در هر برهه‌ای اندازه می‌گیرد و همانند یک دامسج به بررسی وضعیت شرکت می‌پردازد. اعمال این نوع نظارت در کشور ما نیازمند کاهش بیمه اتکایی اجباری و حذف تعرفه‌ها است. باید گفت تمام همت سیستم‌های نظارتی به رعایت حقوق بیمه‌گذاران است، نه صرف نظارت. لذا ابتدا باید با بررسی شاخص‌های موجود نظارتی، جلوی وقوع مشکلات مالی شرکت‌های بیمه گرفته شود و در صورتی که اهرم‌های محاسباتی مالی شرکت از حد خاصی کمتر شد، دستگاه نظارتی مداخله کند. حال اگر قرار باشد این مکانیزم در ایران عملی شود، بیمه مرکزی که باید به عنوان ناظر عمل کند، چون از زیان بیمه‌ها زیان می‌بیند و از سود آنان منتفع می‌شود، دیگر شریک بیمه‌ها نیست. از طرف دیگر، زیان شرکت‌های بیمه مستلزم نفع بیمه‌گذار است و برعکس و از طرفی بیمه مرکزی شریک سود و زیان بیمه‌ها است. پس با یک پارادوکس مواجه هستیم که خاص شیوه‌های نظارت این چنینی است، چطور می‌توان از شرکتی که سود و زیانش در گرو سود و زیان بیمه‌گر است، انتظار حمایت از بیمه‌گذار را داشت؟

اقتصادیون: در سال گذشته وضعیت شما در بازار سرمایه به چه صورت بود؟

طبق آمار بیمه مرکزی، صنعت بیمه در سال گذشته در حدود ۱۴ درصد رشد داشته که این رشد برای بیمه البرز ۱۶ درصد بوده است. بیمه البرز تنها شرکت بیمه‌ای است که توانسته سهم بازار خود را حفظ کند و از مقام پنجم به مقام سوم صعود کند. در سال گذشته این بیمه توانسته فروش خود را به ۳۲۰ میلیارد تومان برساند و سرمایه خود را از ۲۶ میلیارد به ۴۰ میلیارد تومان افزایش دهد. به علاوه، سهام این شرکت در بورس قبل از افزایش سرمایه در قیمت ۶۷۰ تومان خرید و فروش می‌شد که بعد از این افزایش در سرمایه و باز شدن سهام در بورس، این قیمت همچنان در همان حدود باقی مانده است. به این معنی که با وجود این که در حدود ۳۰ درصد افزایش سرمایه داشتیم، اما قیمت سهام در بورس تغییری نکرده است. در حال حاضر شرکت بیمه البرز در تلاش برای جایگزینی مقررات، فرآیندها و آیین‌نامه‌های دولتی به خصوصی است. علاوه بر این موارد، علیرغم مقررات و ضوابطی که هنوز مانع خلاقیت و نوآوری شرکت‌ها در بیمه است، بیمه البرز در حال نوآوری در ارائه انواع بیمه نامه‌ها است. همچنین مکانیزه کردن کلیه سیستم‌های شرکت بیمه البرز از اقدامات مهمی است که مورد بررسی و عملیاتی شدن قرار دارد.

اقتصادیون: متشکریم. ■